

LÁSZLÓ EMESE:

Kettéválás/meghasonlás

■ Joachim Ritter: *Szubjektivitás. Válogatott tanulmányok.* Fordította Papp Zoltán. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2007. 160 oldal, 2495 Ft

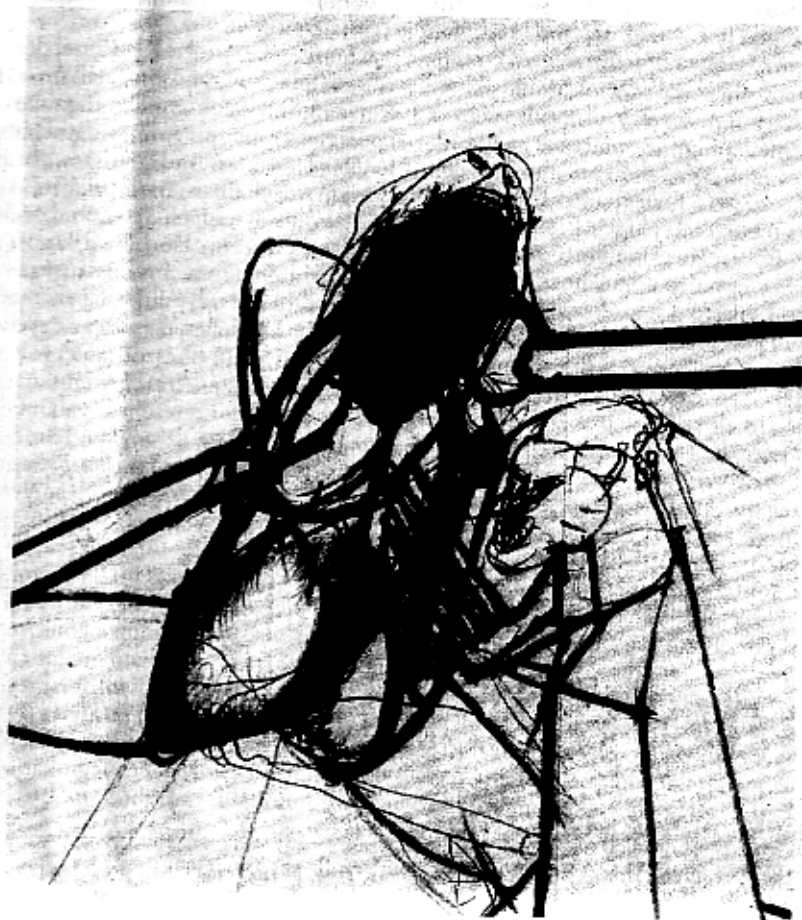
Odo Marquard *A holnap és a tegnapi* című írásában azt írja Joachim Ritterről (1903–1974), hogy volt benne valami csibészes báj, de talán fontosabb, hogy filozófiájával sok tanítványát, ha időbe telt is, végül meghódította. „Nem szorult rá – és már csak ezért is megengedhette magának, hogy liberális legyen –, hogy tüstént saját filozófiai hitére térítse a tanítványait; hisz – habár ez soká, akár évtizedekig is el-

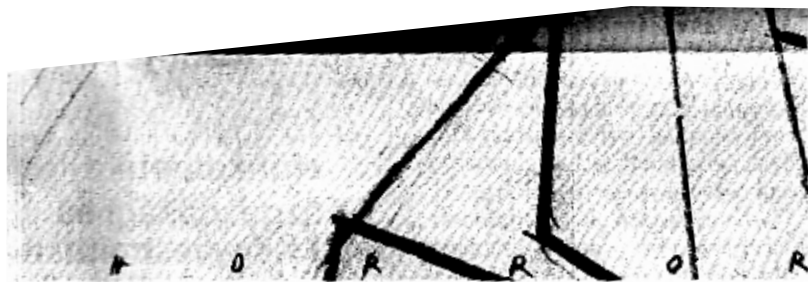
zika és politika című kötetben – a modern világ általános filozófiáját fejlesztette ki a nem-azonosság jegyében. Valóban, miként a kötet írásai-ból kiderül, a szerző a modern társadalom válságtüneteit a kiegyenlítetlenségben látja. A *Szubjektivitás*ban olvasható szövegeket úgy jellemezhetjük, mint amelyek problémacsoportokat járnak körbe, de nem állnak össze szisztematikusan kifejtett filozófiai renddé, mégsem esetlegesen kerültek egymás mellé. Ritter nagyon széles perspektívából és tematikailag is nagyon sokrétűen közelíti meg korának társadalomfilozófiai és tudományfi-

tás-meghatározásában a szabadság mindkét vonulatát összekapcsolva lássa.

A kötet első, 1933-ból való tanulmánya (*Az emberről szóló tan értelme és határa*) az antropológiának mint az ember lényegéről általános és totális ismeret közvetíteni képes tudományos megközelítésmódnak új alapon történő filozófiai művelését sürgeti. Az antropológiai kérdésfeltevést Ritter szerint végső soron a tudományok egymástól való elidegenedése és a tudományos eredmények egymásnak ellentmondó végkövetkeztetési teszik szükségszerűvé, vagyis funkciója az ismeretek közös nevezőre hozása volna, valamint a filozófia autonómiájának rehabilitációja. A filozófiai antropológiának két útja ugyanakkor, amelyek Ritter szerint Max Scheler és Heidegger filozófiájában mutatkoznak meg reprezentatív módon, az antropológia metafizikává válásához vezetnek, amelyből egyúttal az is következik, hogy tudományidegen dimenzióba kerülünk, amelyben a modern tudományosság igényei szerint nehéz állításokat tenni. „Az antropológiában a filozófia a világnézet csillogó látszátára tesz szert, ugyanakkor elveszíti tudományos funkcióját, azt a szerepét, hogy támogassa és segítse a fejlődőképes, a pusztán szubjektivizmusoknak gátat szabó megismerést.” Ritter szerint a megoldás egy olyan „metafizikai fordulat” volna, amelyben a filozófia elvesztené ugyan a tudományoktól való függetlenségét, de képes volna biztosítani „az objektív megismerés, a racionális világosság értelmét és tudományos tapasztalataink bővítését”.

Ennek a tanulmánynak a végkövetkeztetése párhuzamba állítható annak a harminc évvel későbbi írásnak a kiindulópontjával, amely a szellem-tudományok feladatát vizsgálja a modern társadalomban. Bacsó Béla egy





Véssey Gábor rajza

tartott – végül mégiscsak elkapta a frakkjukat.” (Az egyetemes történelem és más mesék c. kötetben, Atlantisz, 2001) „Év-tizedekig is eltartott” az is, hogy Ritter elkapja a magyar olvasók frakkját. Most lefordított tanulmánykötete, a *Szubjektivitás* több mint harminc éve, 1974-ben jelent meg németül, a hosszú késelem ellenére mégsem időszertlen a kiadása. A kötet a szerző hat fontos írását tartalmazza, köztük a gyakran hivatkozott *A nevetésről* című tanulmányt. Joachim Ritter neve Magyarországon eddig leginkább az 1971-ben elindított, alapvető jelentőségű *Historisches Wörterbuch der Philosophie* című lexikonsorozatról volt ismert, amelynek három kötetét 1974-ben bekövetkezett haláláig szerkesztette, olyan szócikkeket írva bele, mint például az „esztétika” vagy a filozófiájában nagy szerepet játszó „meghasonlás” (*Entzweiung*). A sorozat munkálatai Ritter halálát követően még több mint harminc évig folytatódtak, az utolsó (regiszter)kötet (remek CD-ROM-melléklettel) 2007-ben látott napvilágot. A münsteri professzor másik fontos szerkesztői munkája az *Archiv für Begriffsgeschichte* című, máig megjelenő fogalomtörténeti folyóirathoz kötődik, melyet Ritter élete utolsó éveiben Gadamerrel együtt szerkesztett. De nemcsak ezek a munkák tették őt a második világháború utáni német filozófiai gondolkodás nagy hatású egyéniségévé, hanem nem kevésbé tanári tevékenysége is, mely a Collegium Philosophicumban összpontosult, ahol nyitott teret biztosított a legkülönbözőbb gondolkodási irányzatok diskurzusainak.

Ismét csak Marquard írja, hogy Ritter kései műveiben – a *Szubjektivitás*-ban és a néhány évvel korábbi *Metafi-*

lozófiai kérdéseit. A látszólag lazán kapcsolódó tanulmányok több szinten vizsgálják azt a tapasztalatot, melyet Ritter többek között a szakterületekre szétesett tudományok diffúz igazságképenek problémájában vagy a szellemtudományok társadalmi funkciójának, a teória és praxis merev szétválásának nehézségében érzékel. A kettéválás, a nem-azonosság vagy a meghasonlás olyan tapasztalat nála, amely a modern élet minden területén megjelenik: az egyetemi képzés ismeretközvetítő szerepvállalásától kezdve a humor és a nevetés, vagy a táj és a természet filozófiai értelmezésén át, a szabadság és a szubjektum összefüggéseiben. Ezt a megosztottságot pedig szerinte csak egy másfajta talajon álló, megújuló filozófia képes áthidalni. Vizsgálódásai nemcsak komplex társadalmi-filozófiai problémák összefüggéseire mutatnak rá, de történeti horizontjuk is nagyon tág. *Szubjektivitás és ipari társadalom* című írásában például az antikvitás korlátok közé szorított szabadságjogát és a kereszténység kiterjesztett szabadságfogalmát értelmezve eljut addig, hogy Hegel szubjektivi-

den társadalomban. Bacsó Béla egy írásában (ÉS, 2007/36.) úgy értelmezi, hogy Ritter álláspontja szerint „a filozófia a képzés és műveltség részévé vált, s lényegi feladata pedig nem más, mint hogy egyfajta kompenzátorikus eszközként és szervként kiegyenlítse, vagy inkább kerülő úton helyrehozza a társadalmi racionalitás által előhívott egyenetlenségeket”. Pontos ez a meghatározás, ugyanakkor az is hallatszik Ritter szavaiban, hogy a (természet)tudományok szerepe a praxis uralta modern társadalomban inkább differenciálttá tudott válni az idővel, míg a filozófiáé még mindig nem elég egyértelmű. Talán, ha tényleg megvalósulhatna egy olyan egység, amelyet *A nevetésről* című tanulmány szerint az ember az értelem nézőpontját felülről humorban és nevetésben képes elérni, megnyugtatóbbá válhatna a helyzet.

Végül hadd jegyezzem meg, hogy Papp Zoltán fordítóként nemcsak hasznos és pontos munkát végzett, de munkája révén élvezetes magyar szöveget vehetünk kézbe.

Az ÍRÓK BOLTJA áprilisi könyvbemutatói

(Bp., V. Andrássy út 45.)

A bemutatók 16 órakor kezdődnek, az eltoló időpontokat külön jelöljük

☐ április 1.

EURÓPAI KULTURÁLIS FÜZETEK

A 25. jubileumi szám bemutatója.

Bevezeti: Mihályi Gábor főszerkesztő

Vendégeink: Erdős Virág, Földes Anna, Karsai György, M. Nagy Miklós, Tverdota György, Kaján Tibor, Popper Péter

☐ április 2.

FORDULAT

Társadalomelméleti folyóirat

első számának bemutatója

Bevezeti: Böcskei Balázs

Vendégeink: Bodnár Judit,

Szabó Imre Gergely,

Tamás Gáspár Miklós

☐ április 3.

FEKETE SAS KIADÓ

Füst Milán 1888–2008

Bevezeti: Sándor Iván.

Beszélgőtársai:

Márton László, Margócsy István

XXVII. Országos
Táncháztalálkozó
és Kirakodóvasár

2008. IV. 11. - 13.

IV. 11. 19:00 GÁLAKONCERT
Hagyományok Háza

IV. 12. 22:00 ÉJSZAKAI RÁL.
Petőfi Csarnok

IV. 12. 10:00–22:00
IV. 13. 10:00–23:30
PAPP LÁSZLÓ BUDAPEST
SPORTARÉNA

www.kirakodovasar.hu